

JUDIT ŠALANSKI
ŽIRAFIN VRAT

NASLOV ORIGINALA:
JUDITH SCHALANSKY *DER HALS DER GIRAFFE*
© Suhrkamp Verlag Berlin 2011

Izdavač:
Imprimatur d.o.o.
Mladena Stojanovića 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Lektura: Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Damir Omić

Ilustracije: Judit Šalanski,
Damir Omić (str. 22 i 23)

Fotografija na koricama: Johanna Ruebel

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Skandi s.p.

Za štampariju: Mladen Spasojević

Tiraž: 500

Godina: 2020.

ISBN: 978-99976-53-02-4

The translation was kindly supported by the Fund for Central and East
European Book Projects, Amsterdam.

Prevođenje ove knjige finansijski su podržali
Fond za književne projekte Centralne i Istočne Evrope i Ministarstvo
prosvjete i kulture RS.

Judit Šalanski

ŽIRAFIN
VRAT

obrazovni roman

prevela:
Tijana Tropin

EKONOMIJE PRIRODE

„SEDI”, REKLA JE Inge Lomark, a razred je seo. Rekla je „Otvorite knjigu na strani pet”, i oni su otvorili knjigu na strani pet, a onda su započeli s ekosistemima, ekonomijama prirode, zavisnostima i odnosima između vrsta, između živih bića i njihovog okruženja, sa sklopom uticaja zajednice i prostora. Od mreže ishrane mešovite šume stigli su do lanca ishrane na livadi, od reka do mora i konačno do pustinje i do priobalne zone.

„Vidite, niko – nijedna životinja, nijedan čovek – ne može da postoji sam za sebe. Među živim bićima vlada konkurencija. A ponekad i nešto nalik saradnji. Ali to je prilično retko. Najvažniji vidovi suživota su konkurencija i odnos grabljivac–plen.”

Dok je Inge Lomark na tabli povlačila strelice od mahovina, lišajeva i gljiva do kišnih glista i jelenaka, ježeva i rovcica, pa onda do velike senice, do srne i do jastreba, i konačno poslednju strelicu do vuka, postepeno je nastajala piramida na čijem je vrhu dreždao čovek sa još par grabljivica.

„Činjenica je da ne postoji nijedna životinja koja jede orlove ili lavove.”

Povukla se za korak da bi osmotrila prostrani crtež kredom. Dijagram sa strelicama ujedinio je producente s konzumentima prvog i drugog reda, proizvođače s potrošačima prvog, drugog i trećeg reda kao i sa neizbežnim

síćušnim razlagačima, sve zajedno povezane disanjem, gubitkom toplote i prirastom biomase. U prirodi je sve imalo svoje mesto, i ako možda ne baš svako živo biće, a ono je svaka vrsta imala svoju namenu: da proždire i bude proždirana. Bilo je to predivno.

„Precrtajte ovo u svoju svesku.”

Rečeno, učinjeno.

Godina je sad počinjala. Definitivno je prošao junski nemir, doba omorine i golih mišica. Sunce je tuklo kroz staklenu fasadu i preobražavalo učionicu u staklenik. U praznim potiljcima kljalo je iščekivanje leta. I sam izgled na to da će badavadžijski traćiti dane lišavao je decu svake koncentracije. Oklembeseni na stolicama, očiju crvenih kao od bazena, masne kože i uz znojavi poriv za slobodom, dremali su u susret raspustu. Jedni su postajali nervozni i neuračunljivi. Drugi su zbog predstojećih svedočanstava hinili poniznost i gurali svoje kontrolne iz biologije na katedru kao mačke ulovljene miševе na tepih u dnevnoj sobi. Samo da bi na idućem času pitali za ocenu, isukanog digitrona, žudeći da do treće decimale proračunaju koliko su popravili prosek.

Ali Inge Lomark nije spadala u nastavnike koji pokleknju na kraju školske godine samo zato što će uskoro izgubiti sagovornike. Nije se plašila toga da će, prepuštena sama sebi, skliznuti u beznačajnost. Neke kolege bi uporedo s primicanjem letnjeg raspusta ophrvala jedna naprosto mazna popustljivost. Njihova nastava degenerisala bi se u šuplji teatar saučesništva. Ovde zamišljen pogled, onde tapšanje po glavi, glavu-gore prenemaganje, bedničko gledanje filmova. Inflacija dobrih ocena, veleizdaja atributa *odličan*. A tek rđava navika da se zaočkružuju zaključne ocene kako bi se nekoliko beznadežnih slučajeva dotegnilo u viši razred. Kao da je to ikome bilo od pomoći. Kolege prosto nisu kapirale da samo škode

vlastitom zdravlju ako pokazuju razumevanje za učenike. A ovi su bili samo pijavice koje čoveku otimaju svu životnu energiju. Hranili su se nastavnim kadrom, njegovom nadležnošću i strahom da će povrediti nastavničku odgovornost. Stalno su nasrtali na ljude. Besmislenim pitanjima, oskudnim nadahnućima i neprivlačnim intimnostima. Čist vampirizam.

Inge Lomark više nije dozvoljavala da je cede. Bila je poznata po tome što ume da pritegne uzde i da ih drži na kratkom povocu, bez ikakvih napada besa i gađanja ključevima. I ponosila se time. Uvek je moglo i da se popusti. Tu i tamo keksić iz vedra neba.

Važno je bilo da se učenici usmere, da im se stave naočnjaci kako bi se podstakla njihova sposobnost koncentracije. A kad bi ponekad stvarno zavladao nemir, bilo je dovoljno zagrebati noktima po tabli ili im pričati o psećoj pantljičari. Za učenike je ionako bilo najbolje da u svakom trenutku osećaju kako su joj izručeni na milost i nemilost. Umesto da ih zavarava kako imaju šta da kažu. Kod nje nije bilo prava na reč niti mogućnosti izbora. Niko nije imao izbora. Samo je priroda mogla da vrši selekciju i niko drugi.

Godina je počinjala sada. Iako je odavno započela. Za njih je počinjala danas, prvog septembra, koji je ove godine pao u ponedeljak. A Inge Lomark je svoje dobre odluke donosila danas, na uvelo leto, a ne u jarkoj novogodišnjoj noći. Uvek joj je bilo drago što je njen nastavni plan bezbedno sprovodi kroz kalendarsku smenu godina. Jednostavno okretanje lista, bez odbrajanja ili cilikanja šampanjskih čaša.

Inge Lomark sagledala je tri reda klupa a da pritom nije pomerila glavu ni za jedan jedini centimetar. Usavršila je to za sve one godine: svemogući, nepomični pogled. Prema statistici uvek je tu bilo barem dvoje njih koji se

zaista interesuju za predmet. Ali, kako se činilo, statistika je bila u opasnosti. Gausova kriva na stranu. Kako li su samo dogurali dovde?

Po njima se videlo da su šest nedelja lenčarili. Nije knjigu otvorio niko od njih. Veliki raspust. Više ne tako veliki kao nekad. Ali i dalje predugačak! Potrajaće barem mesec dana dok ih opet ne naviknu na bioritam škole. Makar nije morala da sluša njihove priče. Njih mogu da pričaju Švanekeovoj, koja je sa svakim novim odeljenjem priređivala igru upoznavanja. Za pola sata bi svi učesnici bili upetljani u niti klupčeta crvene vune i umeli bi da odrecituju imena i hobije svojih suseda.

Bilo je zauzeto samo nekoliko pojedinačnih mesta. Tako je još bolje padalo u oči koliko ih je malo. Oskudna publika u njenom teatru na otvorenom: dvanaestoro đaka – pet dečaka, sedam devojčica. Trinaesti se vratio u realku, iako se Švaneke silno zalagala za njega. Uz ponavljanu dopunsku nastavu, kućne posete i uverenja od psihologa. Nekakav poremećaj koncentracije. Čega sve nema! Sve sami poremećaji u razvoju o kojima se nešto načulo. Posle disleksije diskalkulija. Šta će biti sledeće? Alergija na biologiju? Ranije je bilo samo nesportskih i nemuzikalnih. A i oni su ipak morali da trče i pevaju s ostalima. Sve je samo pitanje volje.

Naprostu se ne isplati vući slabe za sobom. Oni su samo teret koji ometa napredovanje ostalih. Rođeni zločinci u povratu. Paraziti na zdravom telu razreda. Ranije ili kasnije oni tupavi će ionako ispasti iz trke. Bilo je preporučljivo da ih suoče s istinom što ranije, umesto da im posle svakog neuspeha pružaju novu šansu. Sa istinom da prosto nemaju preduslove za to da postanu punovažan, dakle koristan član društva. Čemu licemerje? Ne može svako da uspe. A i zašto bi? U svakom godištu je bilo ćoraka. S nekima biste mogli biti zadovoljni već ako

uspete da ih uvežbate u nekoliko osnovnih vrlina. Učtivost, tačnost, čistoća. Kakva šteta što više nije bilo ocena za ponašanje. Urednost. Vrednoća. Saradnja. Vladanje. Svedočanstvo o siromaštvu ovog obrazovnog sistema.

Što se kasnije otarasimo nekog gubitnika, utoliko opasniji postaje. Počeo bi da navaljuje na svoje susede i da postavlja neopravdane zahteve: za zaključnim ocenama vrednim pokazivanja, za pozitivnom procenom, možda čak i za dobro plaćenim radnim mestom i srećnim životom. Rezultat dugogodišnje podrške, kratkovide dobronamernosti i nehatne velikodušnosti. Onaj ko beznadežnim slučajevima obznanjuje da i oni spadaju uz druge, taj ne treba da se čudi kad jednom s bomba i malokalibarskim puškama umarširaju u školu da bi se osvetili za sve ono što im je godinama uskraćivano. A onda da smišlja skupove sa držanjem sveća.

U poslednje vreme svi su insistirali na svom samostvarivanju. Smešno. Niko i nigde nije pravedan. A naročito ne društvo. Možda jedino priroda. Nije nas badava načelo selekcije pretvorilo u to što smo danas: živo biće s najdubljim brazdama na mozgu.

Ali Švaneke sa svojom manijom za integracijom opet nije mogla da se mane toga. A šta i očekivati od nekoga ko je od redova klupa pravio slova, a od stolica polukrugove: dugo je to bilo veliko U koje je grlilo njenu katedru. U poslednje vreme čak i ćoškasto O, tako da ona bude u vezi sa svima i da više ne postoje početak i kraj, već samo još okrugli trenutak, kako je jednom obznanila u zbornici. Učenicima jedanaestog razreda dozvoljavala je da joj govore ti. Treba da je zovemo Karola, čula je jednom Inge Lomark neku učenicu. Karola! Bože blagi. Nisu valjda kod frizera!

Inge Lomark je svojim učenicima persirala od devetog razreda. Bila je to navika iz doba kada su se u tom

uzrastu svrstavali u omladinu. Sa svemirom, zemljom, čovekom i socijalističkim buketom karanfila. Nije bilo delotvornijeg sredstva da ih podseti na njihovu vlastitu nedovršenost i da ih drži podalje od sebe.

U profesionalni odnos nisu spadali ni bliskost ni razumevanje. Bilo je jadno ali razumljivo kad su se učenici takmičili za naklonost nastavnika. Puzanje pred moćnikom. Bilo je, naprotiv, neoprostivo to kako su se nastavnici nabacivali nezrelim mladima. Pola stražnjice na katedri. Ukradeni fazoni i izrazi. Šarene marame oko vrata. Blajhani pramenovi. Sve samo da se izjednače s njima. Bez dostojanstva. Prodavali su poslednju mrvicu pristojnosti za kratku iluziju zajedništva. Na čelu naravno Švaneke sa svojim ljubimcima: šiparicama koje su ćućorile, koje je uvlačila u razgovore za vreme odmora, i žrtvama mutiranja pred kojima je, izbečenih očiju i našminkanih usta, izvodila najjeftiniju predstavu s ključnim nadražajima. Valjda odavno nije pogledala u ogledalo.

Inge Lomark nije imala mezimče, niti će ga ikada imati. Zanesenost nekim bila je nezreli, pogrešno usmereni polet osećanja, hormonski uslovljena egzaltacija koja je spopadala omladinu. Već su se odvojili od majčine suknje, ali još nisu dorasli dražima suprotnog pola. Kao zamena i adresat neprevrelih osećanja poslužio bi neki bespomoćni vršnjak istog pola ili neko nedostizno punoletan. Bubuljičavi obrazi. Lepljive oči. Upaljeni nervi. Mučan promašaj koji se u normalnim slučajevima sam razrešavao dozrevanjem polnih žlezda. Ali naravno: ako nekom nedostaje stručna kompetencija, moći će da prenese gradivo samo još uz pomoć seksualnih signala. Ulagivački referenti. Takozvani omiljeni nastavnici. Švaneke.

Kako je na nastavničkom veću branila svoj angažman za onog idiota iz osmog razreda. Nabranog čela i crveno namazanih usta, povikala je na kolegijum:

Na kraju krajeva, potreban nam je svaki učenik! Fali lo je samo to da baš ona, bezdetna Švanekeovica, koju je nedavno još i muž otkaćio, počne s pričom da su deca naša budućnost.

Budućnost, malo sutra. Nisu ova deca ovde bila nikakva budućnost. Precizno govoreći, bili su prošlost: pred njom je sedeo deveti razred. Bio je to poslednji razred koji će pohađati gimnaziju Čarls Darvin i koji će maturirati za četiri godine. A Inge Lomark trebalo je da izigrava razrednog starešinu. Jednostavno, samo deveti razred. Više im nisu bila potrebna dodatna slova koja su ranije delili od A do E. S godištima jakim kao četa u slučaju rata – bar po broju. Sad su taman još jednom napabirčili jedno odeljenje. Ravno čudu, ipak je to bilo godišće s najmanjim brojem prinova u Saveznoj Republici. Posle toga ih više nije bilo dovoljno za razrede. Čak ni kad se pročulo da će to predstavljati kraj za Darvina, i kad su se kolege iz tri regionalne škole dogovorile da budu velikodušni s preporukama za gimnaziju. Usled toga je svako napola opismenjeno dete uzdignuto u status gimnazijalca.

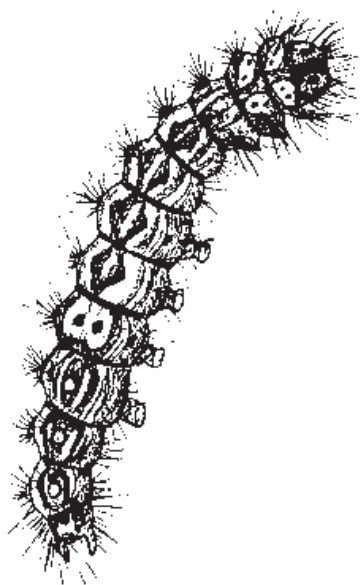
Oduvek je bilo roditelja uverenih da njihovo dete uprkos svim preporukama spada u gimnaziju. Ali sada u ovom gradu više nije bilo čak ni dovoljno roditelja.

Ne, ova deca ovde stvarno joj nisu delovala kao dijamanti u kruni evolucije. Razvoj je nešto različito od rasta. Ovde je sa zastrašujućom upečatljivošću demonstrirano da se kvalitativne i kvantitativne promene odigravaju u najvećoj meri odvojeno. Priroda nije bila baš prijatan prizor na ovom neodređenom pragu između detinjstva i adolescencije. Faza razvoja. Kopneni kičmenjaci u fazi rasta. Škola kao zabran. Sad je nastupalo loše vreme, provetravanje učionica od mirisa ovog uzrasta, mošusa i oslobođenih feromona, teskoba, tela koja se lagano formiraju, znojave potkolene jame, masna koža, mutne oči,

nezadrživ rast i bujanje. Bilo je mnogo jednostavnije naučiti ih nečemu pre nego što su dostigli polnu zrelost. I bio je pravi izazov proniknuti u to šta se odigrava iza njihovih tupih fasada: da li su nedostižno isprednjačili ili zbog opsežnih prepravki hramlju daleko iza ostalih.

Nedostajala im je ikakva svest o svom stanju, a pogotovu disciplina da ga prevaziđu. Zurili su pred sebe. Apatični, preopterećeni, zauzeti isključivo sobom. Bez protivljenja su se prepuštali svojoj tromosti. Sila Zemljine teže kao da je na njih delovala trostruko jače. Sve je predstavljalo najveći napor. Svaku trunku energije kojom su raspolagala ova tela trošila je mučna metamorfoza koja ni u čemu nije zaostajala za raskošnim učaurivanjem gusenice. Samo što su od njih tek u retkim slučajevima nastajali leptiri.

Odrastanje je, ipak, zahtevalo te bezoblične međublike na kojima su sekundarne polne odlike bujale kao čirevi. Ovde se kao na ubrzanom snimku prikazivalo koliko je naporan morao biti nastanak čoveka. Nije samo ontogeneza rekapitulirala filogenezu već i pubertet. Oni su rasli. Iz dana u dan. U naletima i preko leta, tako da je čovek imao muke da ih uopšte prepozna. Poslušne devojčice pretvarale su se u histerične zveri, a bistri dečaci u flegmatične proletere. Povrh toga nezgrapno isprobavanje izbora partnera. Ne, priroda nije bila originalna. Ali je bila pravedna. Bilo je to stanje nalik bolesti. Moglo se jedino čekati da prođe. Što bi veća i starija neka životinja mogla postati, to više bi se razvlačila njena mladost. Čoveku je do sazrevanja potrebna okruglo trećina njegovog ukupnog životnog veka. U proseku je potrebno osamnaest godina da ljudsko mladunče postane sposobno da se stara o sebi. Wolfgang je za svoju decu iz prvog braka morao da plaća čak do njihove dvadeset sedme godine.

Dakle, tu su sedeli, čisti početnici u životu. Zarezivali su olovke i precrtavali piramidu s table, dižući i spuštajući glave u taktu od pet sekundi. Još neuobličeni, ali s nekim drskim podrazumevanjem, nekim zahtevom za apsolutnim koji je bio besraman i bezobrazan. Više nisu bili deca koja stalno svuda moraju da se oslanjaju i uz providne izgovore zanemaruju individualnu distancu, iznuđuju dodire i otvoreno bulje u nekog kao besprizorni u međugradskom autobusu. Bili su to mladi odrasli, već sposobni za razmnožavanje, ali još uvek nezreli kao prerano obra-
no voće. Za njih Inge Lomark sigurno nije imala godine. Verovatnije je bilo da im se prosto čini starom. Stanje koje se više neće menjati za njene učenike. Ko je mlad, stario je. Stari su ostajali stari. Ona je odavno prekoračila svoje vreme poluraspada. Srećom. Tako je makar bila pošteđena toga da se na njihove oči vidljivo menja. Umirujuća pomisao. Ona će, naprotiv, videti te ljude kako odrastaju, kao što je videla druge kako odrastaju. A to znanje ju je činilo moćnom. Još su svi ličili jedni na druge dovoljno da ih pobrka, jato na putu ka cilju razreda. Ali u najkraćem roku postaće perfidno samostalni, ući drugima u trag i steći sadrugove. A ona sama će početi da ignoriše hrome rage i potajno će se kladiti na nekog od punokrvnih. Par puta je pokazala dobar njuh. Tu su se našli jedan pilot i jedna marinska biologičarka. Nije loš ulov za provincijski grad.

Sasvim napred sedelo je jedno zastrašeno popovsko dete, odraslo uz drvene anđele, fleke od voska i časove blok-flaute. U poslednjem redu su sedele dve namontirane klinke. Jedna je žvakala žvaku, druga je bila opsednuta svojom crnom grivom koju je neprekidno gladila i istraživala pramičak po pramičak. Pored njih svetloplavi prcvoljak veličine osnovca iz nižih razreda. Tragedija u kojoj je priroda ovde prikazivala nejednak razvoj polova.

S desne strane, uz prozor, na stolici, otvorenih usta se klatio primatčić koji je samo čekao na to da nekom prostom primedbom markira svoju oblast. Samo je falilo da počne da se busa u grudi. Mora ga nečim zaposliti. Pred njom je ležao list na koji su učenici zapisali svoja imena, žvrljotine na putu ka pravno važećem potpisu. *Kevin*. Jasno. Kako bi drugačije.

„Kevine!” Kevin je poskočio.

„Navedite nekoliko ekosistema našeg regiona!” Drug ispred njega se iskezio. Čekaj samo.

„Paule, koje je to ono drvo napolju?” Paul je pogledao kroz prozor.

„Ehm.” Krzljivo nakašljanje. Gotovo sažaljenja dostojno.

„Hvala.” Za tog se pobrinula.

„To nismo radili”, tvrdio je Kevin. Kako mu ništa bolje nije palo na pamet. Mozak kao šuplji organ.

„A tako?” Sad celom odeljenju. Frontalni napad.

„Razmislite malo svi.”

Tišina. Na kraju se javio konjski rep iz prve klupe, a Inge Lomark mu je učinila tu ljubav. Naravno da je znala. Uvek je bila po jedna takva. Takav jedan konjić s repom koji izvlači taljige nastave iz blata. Za te devojčice su pisani udžbenici. Pohlepne na spakovano znanje. Mudre rečenice koje su šljokičastim flomasterima upisivale u sveske. Njih je nastavnička crvena hemijska još mogla da zastraši. Smešni instrument prividno bezgranične moći.

Sve ih je poznavala. Smesta ih je prepoznavala. Već je imala takve učenike na gomile, na odeljenja, godinu za godinom. Nek ne zamišljaju da su nešto posebno. Nije bilo iznenađenja. Samo se postava menjala. Ko ovog puta igra? Bio je dovoljan pogled u raspored sedenja. Imenovanje je bilo sve. Svaki organizam ima ime i prezime: Vrsta. Rod. Red. Klasa. Ali za početak samo će im zapamtiti imena.

Dženifer

Blajhana kosa. Usta stisnuta u crtu. Prerano sazrela. Od rođenja egocentrična. Nema izgleda na popravljanje. Beskrupulozan obim grudi, za takmičenje.

Saskija

Bez šminke možda čak i lepuškasta. Ravnomerno lice, visoko čelo, počupane obrve i izraz lica tup kao balvan. Opsesivna nega krzna.

Laura

Izrasle bezbojne šiške iznad opuštenih kapaka. Suzni pogled. Bubuljičava koža. Bez ambicije i bez interesovanja. Neupadljiva kao korov.

Tabea

Vučje dete u izliza-nim pantalonama i izbušenom džemperu. Bebasto lice. Podivljale oči. Leđa pogrbljena od pisanja levom rukom. Ni inače ne obećava.

Erika

Vres. Negovana tuga u pognutom stavu. Pege na mlečnobeloj koži. Izgrizeni nokti. Pramenasta smeđa kosa. Zrikavo oko. Čvrst pogled iskosa. Umoran, a istovremeno budan.

Elen

Tupa životinja stvorena da trpi. Zasnvođeno čelo i pogled kunića. Lice plačljivo od zadirkivanja na odmoru. Već sad izlišna kao baba-devojka. Doživotna žrtva.

Ferdinand

Dobronamerna, ali nervozna priroda. Upale oči. Više čuperaka nego abisinski zamorac. Prerano upisan u školu. Izrazi-
to kasno sazrevanje.

Kevin

Prljav i hvalisav. Retko paperje na nausnici, lice procvetalo od loja. Glup ali zahtevan – najgora kombinacija. Može se umiriti jedino trajnim kljukanjem. Treba mu neka osoba za koju bi se vezao. Umereno poremećen. Nervčik.

Paul

Kevinov protivnik, bikovskog vrata. Lepo izrastao i mišićav. Izražajna priroda. Kosmata riđa griva. Trajni kez na dobro prokrvljenim usnama. Klasik: inteligentan, ali lenj. Sposoban za otpor, spreman na rizik.

Tom

Neprijatno komotna telesnost. Sićušne oči na podgojenom licu. Neproduhovljen izraz: još sasvim omamljen od noćne polucije. I čovečja ribica je lepša. Slaba nada da bi nesrećne proporcije mogle da se isprave dok rast bude napredovao.

Anika

Smeđa pletenica, dosadno lice. Preterano ambiciozna. Ne ume da se raduje, vredna kao pčela. Loži se na predavanja. Od rođenja predsednica odeljenja. Naporna.

Jakob

Parohovo dete. Tipičan đak iz prve klupe. Pileće grudi. Oči stisnute uprkos naočarima. Nervozni prsti. Kosa gusta kao krtičje krzno. Koža gotovo zavodljivo prozirna. Bar troje braće i sestara. Bezazlen.
